

POCZĄTKI POLSKICH ORGANÓW SKARBOWYCH W II RZECZPOSPOLITEJ

System skarbowy w II Rzeczypospolitej był organizacyjnie systemem jednolitym, a początków jego rozwoju możemy dopatrywać się od 1919 roku. Już na samym początku polska administracja skarbowa była oddzielona od administracji ogólnej, a nadzór nad nią sprawował Minister Skarbu. Strukturę administracji skarbowej stanowiły urzędy, izby skarbowe oraz Ministerstwo Skarbu. Była to więc administracja trójinstancyjna¹.

W polskiej administracji państwowej zasadą było, aby jej organy w jednostkach terytorialnych były zespolone w miarę możliwości w jednym urzędzie pod jednym zwierzchnikiem. Owa zasada stosowana była również w administracji skarbowej. Administracja skarbowa stanowiła całość i nie podlegała administracji politycznej. Jednak w II Rzeczypospolitej istniał jeden wyjątek. Była to organizacja władz skarbowych w województwie śląskim, w którym władze skarbowe wchodziły w skład urzędu wojewódzkiego i podlegały bezpośrednio wojewodzie².

Polacy po odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 roku musieli odbudować od początku swoją państwowość. Należało dokonać unifikacji wszystkich struktur: administracyjnej, sądowniczej i gospodarczej, które pozostały na terenach wcześniej zajmowanych przez Niemcy, Rosję i Austro – Węgry. W nowo powstałym państwie polskim nie było ani jednolitego ustroju władz i korpusu urzędniczego, ani jednolitego ustawodawstwa sądowego i administracyjnego oraz systemów: monetarnego, celnego, podatkowego, a także systemu skarbowego. Aby system państwowy zaczął poprawnie funkcjonować należało przeszkolić pracowników tych struktur. Naprawy państwa nie ułatwiały ogromne zniszczenia wojenne oraz braki oszczędności w kasie państwowej. Aby usunąć te wszystkie wady państwu polskiemu potrzeba było okresu 5 lat (lata 1918 - 1923)³.

Pod koniec 1918 roku rząd Polski po przejściu administracji skarbowej utrzymywał ustawodawstwo podatkowe dawnych państw zaborczych. Było to spowodowane kwestiami technicznymi. Nowo powstałe Państwo Polskie ze względu na brak czasu nie mogło szybko zreformować systemu skarbowego, ponieważ stan finansowy państwa po zakończonej I wojnie światowej był zły oraz zwiększono wydatki na obronę dopiero co odrodzonego kraju. Równie ważnymi powodami były: brak wyszkolonych urzędników skarbowych oraz to, że sama gruntowna reforma skarbowa wymagałaby zgody polskiego Sejmu.

Gdy wybuchła I wojna światowa na ziemiach zaborczych istniało prawodawstwo, które należało źródłowo do trzech różnych systemów skarbowych. Był to system rosyjski wraz z pewnymi odrębnościami na ziemiach Królestwa Polskiego, system skarbowy austriacki oraz pruski. Od odzyskania przez Polskę niepodległości do wejścia w życie konstytucji marcowej przepisy prawno - skarbowe wydawał naczelnik Państwa. Były one wydawane w formie dekretów, a od 8 lutego 1919 roku wydawał je Sejm przez uchwalenie ustawy. Władza ustawodawcza oraz wykonawcza należała do dzielnicowych komitetów. Dzielnicowe komitety działały tylko w zaborze austriackim oraz pruskim, a do ich zadań należało wydawanie przepisów ze skarbowości i ogłaszanie ich w publikatorach. Istniało w Polsce siedem dzielnicowych komitetów: Polska Komisja Likwidacyjna w Krakowie, Komisja Rządząca we Lwowie, Rada Narodowa Cieszyńska, Tymczasowa Komisja Rządząca na Śląsku Cieszyńskim, Naczelna Rada Ludowa, Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej w Poznaniu oraz Cywilny Zarząd Ziemi Wschodnich. Niektóre przepisy stworzone przez owe organy obowiązywały w Polsce jeszcze w latach 30. XX w. Polacy, aby ujednoczyć system skarbowy musieli wydać odpowiednie ustawy, które obowiązywałyby na terenie całego kraju. 29 stycznia 1919 roku wydano dekret, który regulował pobór jednorazowej daniny od nieruchomości i majątku w kapitale. Niedługo później 5 lutego wydano już dwa dekrety: dekret o podatku majątkowym oraz dekret o podatku od zysków wojennych. Na historycznym posiedzeniu polskiego Sejmu, które odbyło się 16 lipca 1920 roku zostało przyjętych dziewięć ustaw skarbowych. Owe ustawy dotyczyły: państwowego podatku dochodowego i podatku majątkowego, podatku od kapitałów i rent, podatku od przedmiotów zbytku, podwyższenia podatku domowo - klasowego w byłym zaborze austriackim, podatku od weksli, rozciągnięcia podatku od zysków wojennych w Galicji na rok 1919, podatku od skrzynek depozytowych, opłat stemplowych od ubezpieczeń oraz wewnętrznej pożyczki przymusowej. Po wejściu tych ustaw w życie automatycznie straciły moc prawną przepisy, które funkcjonowały w Małopolsce oraz dawnym Królestwie Polskim. Kiedy w 1920 roku wprowadzono nowy środek płatniczy – markę polską, która zastąpiła waluty państw zaborczych uwarunkowało to uporządkowanie gospodarki skarbowej. Konstytucja marcowa, poprzez nadanie Sejmowi i Senatowi tworzenia prawa poprzez wydawanie określonych ustaw, pozwoliła, że ten akt normatywny stał się podstawowym źródłem prawa

¹ <http://biznes.acceptance.pwn.pl/haslo/3975806/skarbowosc.html>, dostęp 13.01.16 r.

² I. Weinfeld, *Skarbowość polska*, Warszawa 1935

³ Teszner Krzysztof, *Administracja podatkowa i kontrola skarbową w Polsce*, Warszawa 2012

skarbowego. Ustawy tego typu zawierały postanowienia dotyczące rocznego budżetu lub zamknięcia rachunkowego, czy też nakładały na polskich obywateli obowiązki ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych. Gdy została uchwalona Konstytucja marcowa w tym samym roku swoją pracę rozpoczęła także Najwyższa Izba Kontroli Państwa. Owa Izba kontrolowała gospodarkę skarbową. Natomiast w 1922 roku powstaje Najwyższy Trybunał Administracyjny. Owy Trybunał służył kontroli działalności administracji, także administracji skarbowej i aktów, które były wydawane przez organy administracji. Dokonywał także interpretacji niejasnych przepisów ustaw, a także norm prawnych, które powodowały rozbieżności w orzecznictwie. Owa wykładnia mogła być przeprowadzona tylko na wniosek Prezesa Rady Ministrów lub Pierwszego Prezesa Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Ustaliło to także zasady, jakimi powinna kierować się administracja skarbowa⁴.

W latach 1920 – 1923 miała miejsce w Polsce także unifikacja systemu podatkowego. Jej zadaniem było ujednoczenie całego systemu podatkowego, aby był on jednakowy w całej II Rzeczypospolitej. W latach 1920 - 1939 kontrolę skarbową stanowiły brygady ochrony skarbowej, a także rejony ochronne i były organami wykonawczymi polskiej władzy skarbowej. Kierownicy brygad kontroli skarbowej podlegali dyrektorom (prezesom) izb skarbowych. Z kolei kierownicy regionów kontroli skarbowej podlegali naczelnikom urzędów skarbowych akcyz i monopolii. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w listopadzie 1918 roku posiadała ona kilka odrębnych systemów skarbowych, więc cała struktura polskich organów skarbowych miała niejednorodny charakter. Dopiero w latach 1924 – 1925 wykształciły się podstawowe ramy systemu skarbowego w II Rzeczypospolitej, a dopiero w latach 30 – tych Polska przyjęła Ordynację podatkową. Przyjęcie Ordynacji podatkowej miało miejsce 15 marca 1934 roku⁵.

Specjalnie powołana Komisja w 1919 roku przygotowała projekt ustawy, który miał na celu spojenie organizacji władzy oraz urzędów skarbowych i już 31 lipca 1919 roku owocem prac było uchwalenie ustawy o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych. Ustawa wprowadziła trójstopniowy model organizacji administracji skarbowej. W składzie tej organizacji znajdowały się Ministerstwo Skarbu, izby skarbowe, które podlegały bezpośrednio Ministrowi Skarbu oraz urzędy skarbowe. Urzędy skarbowe dzieliły się z kolei na: urzędy do spraw podatków i opłat skarbowych, urzędy do spraw akcyz i monopolów państwowych oraz kasy skarbowe. Ustawa, która została uchwalona stanowiła całkowite wyodrębnienie administracji skarbowej od administracji ogólnej, a także celnej. Owa ustawa podaje również w taki sposób poszczególne organy mają działać. Izby skarbowe miały cztery wydziały (wydział ogólny, wydział podatków bezpośrednich, wydział kasowy i wydział akcyz i monopolów skarbowych) a na ich czele stał do sierpnia 1926 roku dyrektor, a do marca 1939 roku prezes. Zarówno prezes, jak i dyrektor podlegali Ministrowi Skarbu. Kolejny urząd jakim były kasy skarbowe służył przede wszystkim do pobierania, przechowywania oraz wypłacania środków skarbowych, a ich pracą kierował do 1925 roku skarbnik, a potem naczelnik. Naczelnik (skarbnik) był zależny do 1925 roku od rachmistrza, a potem od księgowego kasy, ponieważ obie osoby ponosiły odpowiedzialność solidarną za bezpieczeństwo funduszy, które zostały im powierzone. Mimo, że dość szybko władze polskie uchwaliły powyższą ustawę, to jej przepisy w całej II Rzeczypospolitej zaczęły obowiązywać dopiero od 1926 roku. W tym właśnie roku została powołana przez Ministerstwo Skarbu specjalna komisja mająca na celu przeanalizowanie administracji skarbowej na terenie II Rzeczypospolitej. Poprzez pracę powyższej komisji uchwalono rozporządzenie o organizacji i zakresie działania izb i urzędów skarbowych, które wydano 20 czerwca 1927 roku. Samo rozporządzenie miało na celu ujednoczyć strukturę wewnętrzną poszczególnych organów skarbowych. Jednym z osiągniętych celów było dokonanie konsolidacji służb skarbowych, które miało miejsce w okresie od 1931 do 1932 roku. Kolejnym osiągnięciem rozporządzenia była także likwidacja wyżej wspomnianych kas skarbowych. Utworzono nowe urzędy skarbowe, które przejęły zadania kas skarbowych i zawierały działy rachunkowo – kasowe, które nazywano także kasami urzędów skarbowych. Powstały ona na podstawie rozporządzenia z sierpnia 1931 roku. Z kolei w roku 1932 powstały w urzędach skarbowych działy egzekucji administracyjnej. Ten proces mógł zajść poprzez wejście w życie ustawy z dnia 10 marca 1932 roku o przyjęciu egzekucji administracyjnej przez władze skarbowe, a także rozporządzenia Rady Ministrów z 25 czerwca 1932 r. o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych. Aby wszystkie zmiany w organach skarbowych mogły zostać wprowadzone 28 grudnia 1934 roku prezydent Polski Ignacy Mościcki wydał rozporządzenie o unormowaniu właściwości władz i trybu postępowania w niektórych działach administracji państwowej. Rozporządzenie prezydenta zawierało funkcje nadzorcze Ministra Skarbu, zarówno nad urzędami, jak i izbami skarbowymi. Według rozporządzenia organy I instancji w II Rzeczypospolitej stanowiły urzędy skarbowe, urzędy skarbowe akcyz i monopolów państwowych, urzędy opłat stemplowych oraz urzędy celne. Organami II instancji według rozporządzenia były natomiast izby skarbowe, a także dyrekcje cel.

W 1917 roku pod zaborem niemieckim powstało Biuro Organizacyjne Departamentu Skarbu Tymczasowej Rady Stanu⁶. To był początek tworzenia polskiego aparatu skarbowego. Zostało ono wyodrębnione z Tymczasowej Rady

⁴Teszner Krzysztof, *Administracja podatkowa i kontrola skarbowa w Polsce*, Warszawa 2012

⁵ http://www.mf.gov.pl/documents/764034/928318/historia_administracji_skarbowej, dostęp 13.01.16 r.

⁶ Biuletyn Skarbowy Ministerstwa Finansów nr 4/2009

Stanu i stworzone 17 stycznia 1917 r. 15 października zostało przekształcone w Ministerstwo Skarbu, które działało przy Radzie Regencyjnej. Oba organy nie miały szczególnych uprawnień, ponieważ rosyjskie władze zaborcze ograniczyły je tylko do wydawania tłumaczeń rosyjskich ustaw skarbowych oraz przygotowywania kursów dla urzędników skarbowych. Jeżeli chodzi o początek władz skarbowych na szczeblu centralnym to stanowi on dekret Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. o tymczasowej organizacji Władz Naczelnych w Królestwie Polskim. Owy dekret zawierał wykaz stanowisk i kompetencje ministrów, także Ministra Skarbu. Zadaniem Ministra Skarbu było przygotowanie, objęcie i zarząd wszystkich spraw, które wchodziły w zakres skarbowości państwowej i polityki finansowej państwa, podatków, ceł, spraw budżetowych, kredytowych, monetarnych, emisyjnych, a także nadzór nad zakładami kredytowymi i asekuracyjnymi oraz stowarzyszeniami kredytowymi. Owy dekret, mimo dużej nieprecyzyjności stanowił przez lata podstawę działania Ministra Skarbu oraz Ministerstwa Skarbu. Samą strukturę wewnętrzną Ministerstwa Skarbu skonstruowano na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 28 października 1920 r. w sprawie organizacji i zasad urzędowania Ministerstw. Według owego rozporządzenia Minister Skarbu stanowił naczelną władzę rządzącą, która była wyznaczona przez odpowiednie ustawy o działach administracji państwowej. Ministra zastępował wiceminister, inaczej podsekretarz stanu. Zakres kompetencji wiceministra wyznaczał sam Minister Skarbu. Stanowisko Ministra Skarbu było szczególne, ponieważ miał bardzo szeroki zakres kompetencji, ale jak każdy z ministrów był odpowiedzialny przed Sejmem. Był jednym z członków Rady Ministrów, ale Konstytucja marcowa przykazała mu szczególne uprawnienie podejmowania za jego zgodą uchwał Rady Ministrów powodujących wydatki ze Skarbu Państwa. Tworzył również komisje podatkowe, które wynikały z ustaw o podatku przemysłowym, dochodowym oraz majątkowym. Ważne było także to, że był organem ostatecznej instancji, w której orzekał w sprawach podlegających właściwości rzeczowej organów podatkowych. Najważniejsze zadania Ministra Skarbu koncentrowały się przede wszystkim na przygotowywaniu projektów ustaw, które dotyczyły skarbowości, rozporządzeń wykonawczych, zarządzeń dla rządu oraz innych ministrów, ale tylko w przypadku, kiedy wymagały jego zaakceptowania.

Organem za pomocą którego Minister Skarbu wykonywał powierzone mu zadania było Ministerstwo Skarbu. Zgodnie z ustalonym przez Radę Ministrów statutem organizacyjnym utrwalili się podział ministerstwa na departamenty. Podstawowe znaczenie dla kształtu i organizacji władz skarbowych miało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 marca 1921 r. w przedmiocie statutów organizacyjnych Ministerstw i Urzędów Centralnych, które dzieliło Ministerstwa Skarbu na 6 departamentów: Departament Administracyjny (ogólny), Departament Kredytowy (obrotu pieniężnego), Departament Budżetowy (budżetowo-kasowy), Departament Podatków i Opłat, Departament Akcyz i Monopolów, a także Departament Ceł.

Organy skarbowe, które były podporządkowane Ministrowi Skarbu stanowiły ograny podatkowe oraz organy celne I i II instancji. Organy podatkowe I instancji stanowiły urzędy skarbowe, natomiast organami II instancji były izby skarbowe. Organami celnymi II instancji, które były równorzędne izbom skarbowym były dyrekcje ceł. Podlegały im urzędy celne. Nazywano je średnimi oraz niższymi izbami skarbowymi w celu ich odróżnienia od Ministra Skarbu, który stanowił najwyższą władzę skarbową. Organami Ministra Skarbu z zakresu władzy skarbowej, które sprawowały zarząd skarbowy były: izby skarbowe i dyrekcje ceł (II instancja) oraz urzędy skarbowe i urzędy celne (I instancja).

Ustawa tymczasowa z 2 sierpnia 1919 r. wprowadziła podział administracyjny II Rzeczypospolitej, co także miało związek z organizacją władz skarbowych. Władze polskie na podstawie ustawy ustanowiły województwa kieleckie, białostockie, lubelskie, warszawskie, łódzkie oraz miasto Warszawę, która stanowiła władzę administracyjną dla organów II instancji. Województwami zarządzali wojewodowie, którzy byli mianowani przez Naczelnika Państwa. Pozostał podział administracyjny na powiaty, który pozostał po rosyjskim zaborcy, ale było to rozwiązanie tymczasowe. Władze przywróciły jednak starostwa, na których czele stali starostowie. Według powyższych podziałów administracyjnych zaczęto organizowanie organów skarbowych zarówno I, jak i II instancji. Władze polskie według rozporządzenia z 30 stycznia 1920 r. utworzyły jedną izbę skarbową w każdym województwie. Natomiast w każdym powiecie utworzono urząd skarbowy podatków i opłat skarbowych oraz kasę skarbową. W każdym okręgu izby skarbowej istniały urzędy skarbowe akcyz i monopolów państwowych. 1 września 1931 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Skarbu z 13 sierpnia 1931 r. o organizacji i zakresie działania izb i urzędów skarbowych wyznaczając tym samym kompetencje organów podatkowych zarówno I, jak i II instancji na długi czas.

Organami administracji skarbowej II instancji były izby skarbowe. Podlegały one bezpośrednio Ministrowi Skarbu. Były także organami nadrzędnymi dla urzędów skarbowych. Nadzorowały i kontrolowały pobór i egzekucję podatków bezpośrednich, opłat i akcyz oraz sprawowały nadzór nad dochodami monopolów państwowych. Do ich zadań należały także takie czynności jak: umarzanie zaległości podatkowych odraczanie płatności podatku, rozkładanie płatności podatku na raty, obniżanie kar za zwłokę w podatkach i opłatach, oraz przyznawanie kredytów w akcyzach i należnościach monopolowych. Wykonywały one także czynności, które były związane z realizacją budżetu państwa, które były powierzone rozporządzeniami Ministra Skarbu. Izby prowadziły przede wszystkim rachunkowość dochodów i wydatków skarbowych, które były związane z podległym i określonym terytorium, a także na

rachunkowości wszystkich działów administracji państwowej związanych z zamknięciami rachunkowymi. Na ich czele znajdował się dyrektor, który był mianowany przez Ministra Skarbu. Odpowiadał on przed Ministerstwem Skarbu za czynności izby skarbowej i podległych urzędów skarbowym. Dyrektora obowiązywało przeprowadzenie rewizji i składanie raz na rok Ministerstwu sprawozdania z działalności urzędów skarbowych, które znajdowały się w województwie. Mógł mianować, przenieść czy zwolnić urzędnika aż do 9 stopnia służbowego. Na czele izby od roku 1931 stał już prezes.

Organami I instancji, które były zależne od izb skarbowych, były urzędy skarbowe. Ich zadaniami były: wymiar sprawiedliwości, pobór i egzekucja danin publicznych, które były zaliczane do podatków bezpośrednich oraz opłat. Wyżej wymienione czynności odnosiły się do podatku gruntowego, nieruchomości, placów budowlanych, lokali, kapitałów, rent, opłat stemplowych, podatku spadkowego i od darowizn, a także nadzwyczajnego podatku od rejentów i komorników, podatku od energii elektrycznej i od kart do gry. W latach 20 – tych i na początku lat 30 – tych istniało kilka urzędów skarbowych.

Urzędy skarbowe podatków i opłat do ich zadań należało zajmowanie się podatkami bezpośrednimi, sam pobór tych podatków oraz sprawy, które dotyczyły opłat skarbowych i podatku od spadków i darowizn. Owe urzędy obejmowały obszar powiatu, a ich siedzibę stanowiła siedziba starostwa i wyjątkowo większe polskie miasta, do których należały Warszawa, Kraków, Lwów oraz Łódź posiadały po kilka urzędów w różnych dzielnicach. Owy urząd kierowany był przez naczelnika odpowiadającego za prawidłowość załatwiania wszystkich spraw. Naczelnik posiadał bezpośrednie zwierzchnictwo nad urzędnikami oraz jego obowiązkiem było przeprowadzenie podziału czynności.

Natomiast urzędami administracji skarbowej I instancji, które były odpowiedzialne za obliczanie, pobór i kontrolę akcyz, a także za orzecznictwo w sprawach akcyz i monopolu były urzędy skarbowe akcyz i monopolów państwowych. Ich zadaniami był nadzór nad przestrzeganiem przepisów skarbowych przy produkcji, transporcie, handlu i magazynowaniu towarów, które podlegały akcyzie lub będących monopolem państwowym oraz prowadziły dochodzenia, a także karały za naruszanie tych przepisów. Owymi zadaniami zajmował się naczelnik urzędu, który stał na jego czele, przy pomocy organów wykonawczych, które stanowili inspektorzy akcyzowi, kontrolerzy i strażnicy skarbowi. Naczelnik urzędu sprawował też kierownictwo nad biurem i wydawał świadectwa dla producentów w celu uprawnienia ich do produkowania towarów akcyzowych. Naczelnicy nie tylko zajmowali się sprawami biurowymi. Mieli możliwość kontrolowania fabryk i zakładów, sprawdzali urządzenia kontrolne, a nawet mogli prowadzić dochodzenia w sprawach o wykroczenia. Oprócz naczelnika w urzędzie pracowali inspektorzy akcyzowi, którzy zajmowali się czynnościami nadzoru akcyzowego oraz kontrolerzy, którzy przeprowadzali specjalistyczne kontrole np. w gorzelnianach, cukrowniach czy destylarniach. Owe urzędy obejmowały obszar kilku powiatów, ale wyjątek stanowiła Warszawa, w której znajdowały się dwa urzędy.

Organem wykonawczym urzędów skarbowych akcyz i monopolów państwowych była kontrola skarbowa. Posiadała oznaczony obszar działania i posiadała uprawnienia ustawowe. Każdy urząd kontroli posiadał kilka obwodów kontrolnych, czyli inspektoratów. Kierowali nimi inspektorzy kontroli skarbowej. Przeważnie siedziba urzędu kontroli znajdowała się w każdym mieście powiatowym. Urzędnicy kontroli skarbowej posiadali prawo min. rewizji osób i lokali oraz mogli zająć i przechowywać towary aż na okres 8 dni.

Istniały też urzędy, które funkcjonowały na zasadach odrębnych urzędów na terenie większym miast jak Warszawa, Lwów czy Łódź, czyli urzędy opłat stemplowych i podatku spadkowego. W 1933 r. w II Rzeczypospolitej znajdowało się ich osiem i były zbliżone strukturą do pozostałych urzędów skarbowych. Ich zadaniami był pobór opłat skarbowych i podatku spadkowego.

Kolejnym organem administracji podatkowej były urzędy katastralne. Działy one na dawnych terenach zaborczych, które należały do Niemiec i Austro – Węgier. Celem ich działania było przechowywanie i udostępnianie do użytku publicznego map katastralnych, spisów parcel i właścicieli, operatów ewidencyjnych, a także wprowadzanie w nich zmian w granicach nieruchomości i w zakresie własności. Pobierały opłaty za wykonane czynności oraz wydawały za opłatą kopie oraz wyciągi ze swoich operatów. Urzędem tym kierował geometra. Przeważnie urząd katastralny istniał w każdym powiecie.

Kolejnym ważnym organem były kasy skarbowe. Ich funkcjami było pobieranie i przechowywanie należności skarbowych, a także przekazywanie ich do Skarbu Państwa. Kasy skarbowe zajmowały się również wypłatą pieniędzy oraz prowadziły rachunkowość wpływów i wydatków. Przyjmowały także i wydawały depozyty w gotówce oraz papierach wartościowych i sprzedawały znaki stemplowe lub banderole. Obszar działania kas skarbowych obejmował obszar całego powiatu. Na czele kasy stał skarbnik.

W 1923 roku kiedy weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów z 11 października 1922 r. powstały dyrekcje ceł. Były to okręgowe władze II instancji, a swoim zasięgiem obejmowały obszar dawnego zaboru rosyjskiego oraz austro – węgierskiego. Na mocy rozporządzenia powstały także urzędy celne, które były podporządkowane dyrekcjom ceł.

Dyrekcje ceł były równorzędne z izbami skarbowymi. Ich zadania polegały na nadzorowaniu urzędów celnych, orzekanie w sprawach celnych oraz załatwianie spraw, które zostały przekazane przez Ministerstwo Skarbu, czy sprawy osobowe i gospodarcze urzędów celnych. Dyrekcje ceł obejmowały obszar przeważnie aż dwóch lub więcej województw. W II Rzeczypospolitej dyrekcje ceł znajdowały się w Warszawie, Mysłowicach, Poznaniu i we Lwowie. Dyrekcje podzielono na cztery wydziały – administracyjny, postępowania celnego, rachunkowy oraz kontroli fachowej. Na czele dyrekcji ceł stał prezes i było ono równoważne ze stanowiskiem dyrektora, który stał na czele izby skarbowej.

Z kolei do zadań urzędów celnych należał taryfowy wymiar i pobór cła, a także odprawa towarów zarówno w przywozie, przewozie, jak i wywozie. W odróżnieniu od innych organów były zlokalizowane na granicach II Rzeczypospolitej – istniały urzędy kolejowe, rzeczne, morskie i drogowe. Istniały również na terytorium, gdzie ruch handlowy był znacząco nasilony, przeważnie w większych miastach. Niektóre urzędy celne można było zlokalizować na lotniskach, w urzędach pocztowych, kopalniach czy hutach. Nosiły wtedy nazwę ekspozytur. Do ochrony owych urzędów wykorzystywano straż celną, inaczej straż graniczną.

Model skarbowy II Rzeczypospolitej, który obowiązywał w latach 1918 -1933 został oparty na trójstopniowym ustroju władz skarbowych. Była to struktura hierarchiczna. Na szczycie tej hierarchii stał Minister Skarbu i był naczelnym organem całej administracji skarbowej, a także największą kasacyjną instancją. Dalej były izby skarbowe (II instancja) oraz urzędy skarbowe (I instancja). Obok tej hierarchii, ale równolegle działały dyrekcje ceł i podporządkowane im urzędy celne⁷.

Dopiero 23 lutego 1939 r. rozporządzenie Ministra Skarbu o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych im urzędów i organów wykonawczych określiło ostateczny wymiar całej organizacji administracji skarbowej w II Rzeczypospolitej. Niestety, nie udało się dalej rozwijać polskiej administracji skarbowej, ponieważ pierwszego września 1939 r. Adolf Hitler zaatakował Polskę, co przyczyniło się do wybuchu II wojny światowej.⁸

⁷ Teszner Krzysztof, Administracja podatkowa i kontrola skarbowa w Polsce.

⁸ Biuletyn Skarbowy Ministerstwa Finansów nr 4/2009